

A Conceptual Analysis of Positive Thinking and Positivity in Nahj al-Balagha: Educational Implications

Zohreh Saadatmand^{1✉}

1. **Corresponding Author:** Associate Professor, Department of Educational Sciences, Isf.C., Islamic Azad University, Isfahan, Iran. **Email:** saadatmand@iau.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
<p>Article type: Research</p> <p>Received: 03/04/2025 Revised: 24/05/2025 Accepted: 06/07/2025 Published: 09/08/2025</p> <p>Keywords Positive Thinking and Positivity, Nahj al-Balagha, Educational Implications.</p>	<p>Objective: This study provides a conceptual analysis of positive thinking and positivity in Nahj al-Balagha in order to derive educational implications.</p> <p>Method: The research employed a qualitative content analysis method using a deductive categorization system. The study focused on texts related to Nahj al-Balagha, selected through a purposive sampling approach. Data collection involved note-taking and extraction of concepts related to positive thinking and positivity. In the first stage, relevant passages and statements from Nahj al-Balagha aligned with the research objective were selected. In the second stage, these texts were reviewed and paragraphs pertinent to the research questions were identified. In the third stage, conceptual codes were extracted from each paragraph. In the fourth stage, similar codes were grouped into thematic categories. Finally, in the fifth stage, appropriate titles were assigned to these categories to reflect the core conceptual themes of the study. Coding and paragraph-level analysis were used to interpret the texts.</p> <p>Findings: The conceptual analysis of positive thinking and positivity in Nahj al-Balagha yielded 43 conceptual codes and three central categories: hope, future orientation and foresight, and constructive rationality. Additionally, the educational implications derived from these concepts were organized into three core categories encompassing 15 specific educational recommendations.</p> <p>Conclusion: The conceptual exploration of positive thinking and positivity based on Nahj al-Balagha addresses a growing concern among scholars and educators in the field of Islamic education.</p>

Cite this article

Saadatmand, Z. (2025). A Conceptual Analysis of Positive Thinking and Positivity in Nahj al-Balagha: Educational Implications. *Applied Issues in Islamic Education*, 10 (2), 61-80. <http://dx.doi.org/10.61882/qaiie.10.2.1>

© The Author(s). Publisher: Academy of Scientific Studies in Education.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction and Objective: Despite the extensive emphasis in religious texts and positive psychology on the fundamental role of positive thinking and positivity in human moral, psychological, and educational development, no comprehensive and systematic study has yet analyzed these concepts directly within *Nahj al-Balāgha* and extracted their dimensions in a coherent framework. Most previous studies have either relied on general descriptions or examined only certain psychological and moral effects of positive thinking, neglecting a deeper analysis of its cognitive, spiritual, and educational constructs in *Nahj al-Balāgha*. Consequently, a significant gap exists in the scientific conceptualization of positive thinking and in deriving educational implications based on this seminal text.

This study seeks to fill that gap and achieve a more precise understanding of the components of positive thinking. Through qualitative content analysis and categorical coding, it aims to identify the dimensions and constructs of positive thinking and positivity in *Nahj al-Balāgha*, and to extract educational requirements consistent with the Islamic educational system. Accordingly, the research endeavors to answer two fundamental questions:

1. How are the concepts of positive thinking and positivity formulated in *Nahj al-Balāgha*?
2. What educational implications can be derived from these concepts to improve the process of Islamic education?

Method: This study adopted a qualitative approach, employing qualitative content analysis with a deductive categorization system. The research corpus consisted of the entire text of *Nahj al-Balāgha*—including sermons, letters, and aphorisms—from which passages were selected that directly or indirectly bore semantic relevance to the components of positive thinking and positivity.

The research sample comprised paragraphs and statements that allowed for conceptual extraction, coding, and educational analysis. These samples were chosen through purposive sampling based on the criteria of *semantic richness* and *relevance to the research objective*.

Data collection tools included an in-depth textual study, systematic note-taking of relevant statements, and recording concepts as initial codes. Data analysis proceeded in several stages:

1. Relevant passages were read multiple times to extract reliable meaning units.
2. Key concepts were identified and coded, with the paragraph serving as the unit of analysis.
3. Similar codes were grouped into preliminary categories.
4. Through constant comparison, reduction, and semantic integration, the main categories and final conceptual structure were extracted.

The final analysis was completed using thematic analysis, through which the conceptual patterns of positive thinking and positivity, along with their corresponding educational implications, were formulated within the framework of core categories.

Findings: The study, conducted to clarify the concept of positive thinking and positivity in *Nahj al-Balāgha* and to answer how these concepts are formulated in the text and what educational implications follow, revealed that the corpus of *Nahj al-Balāgha* embodies a coherent network of positive-oriented teachings. These can be classified into **43 conceptual codes** and **three central categories**:

- **Hope:** Including hope in Allah's mercy and companionship, reliance on Allah (*tawakkul*), finding meaning in hardships, and hope in repentance and transformation.
- **Foresight and Prudence:** Encompassing attention to consequences, learning from history, managing behavior and speech, awareness of the Hereafter and accountability, positive evaluation of effort, planning, and seizing opportunities.
- **Positive Rational Reflection:** Including deep contemplation of blessings, utilization of intellectual capacity, reflection on divine signs, choosing prudent behaviors, and adopting positive interpretation in perceptions.

The final analysis demonstrated that these three components constitute the **conceptual structure of positive thinking in *Nahj al-Balāgha***, directly answering the first research question regarding its nature and dimensions.

Based on these concepts, **15 educational implications** were extracted across three axes: *factors of positive thinking, principles of positivity, and methods of strengthening them in Islamic education*. These implications include strengthening reliance on Allah and patience, teaching rationality and self-awareness, fostering meaning-making in adversity, enhancing reflective thinking skills, promoting educational hope, improving emotional regulation, and cultivating future-oriented perspectives among learners.

Overall, the results indicate that *Nahj al-Balāgha* not only provides a conceptual framework for positive thinking but also outlines the practical and educational pathways necessary for its realization.

Conclusion

The results of this study, conducted to conceptually analyze positive thinking and positivity in *Nahj al-Balāgha* and address the questions of how these concepts are articulated in the text and what educational implications can be derived, revealed that *Nahj al-Balāgha* presents a profound and multidimensional vision of positive thinking. This vision is organized around three fundamental axes: **hope, foresight and prudence, and positive rational reflection**.

The findings demonstrate that positive thinking in *Nahj al-Balāgha* is not merely an emotional attitude or simple positivity, but rather a rational–spiritual system that guides human behavior, structures cognition, and influences educational and moral orientations. Thus, the study clearly answers the first research question concerning the nature and dimensions of positive thinking.

Moreover, the extraction of **15 educational implications**—such as strengthening reliance on Allah (*tawakkul*), finding meaning in suffering, teaching positive critical thinking, enhancing self-awareness, practicing patience and inner discipline, and cultivating a future-oriented outlook—provides a direct response to the second research question regarding the educational application of these concepts. These results show that the teachings of *Nahj al-Balāgha* possess the capacity to offer a practical model for Islamic education.

Nevertheless, the study faced limitations, including reliance solely on *Nahj al-Balāgha* without comparison to other religious texts, the interpretive nature of qualitative analysis, and challenges in generalizability. Based on the findings, it is recommended that educational planners employ the triadic model of hope, rational reflection, and foresight in teaching life skills and character development, while educators emphasize practical exercises related to patience, reliance on Allah, reflective thinking, and emotional regulation.

For future research, comparative studies between *Nahj al-Balāgha* and other Islamic sources, empirical studies to assess the effectiveness of the extracted conceptual model, and the development of educational intervention models based on these findings are suggested. Such efforts could further highlight the potential of *Nahj al-Balāgha* in practical education and mental health.

Acknowledgements:

The author expresses sincere gratitude to the journal staff, especially the reviewers of this study, whose valuable comments enriched the work.

Ethical Considerations:

This study was conducted solely on the textual analysis of *Nahj al-Balāgha* and did not involve personal data. All sources were accurately cited, and principles of academic integrity, research honesty, and respect for intellectual property were fully observed.

Conflict of Interest:

This research has no conflict of interest.

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و
برنامه‌ریزی آموزشی

پژوهشگاه تعلیم و تربیت

پژوهشگاه
مطالعات آموزش و پرورش

واکاوی مفهومی مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه به منظور ارائه ی استلزامات تربیتی

زهرة سعادتمند^۱

۱. نویسنده مسئول: دانشیار گروه علوم تربیتی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران. رایانامه: saadatmand@iau.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: پژوهشی</p> <p>دریافت: ۱۴۰۴/۱/۱۴ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۳/۰۳ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۱۵ انتشار: ۱۴۰۴/۰۵/۱۸</p> <p>کلیدواژه‌ها مثبت‌اندیشی و مثبت‌نگری، نهج البلاغه، استلزامات تربیتی.</p>	<p>هدف: پژوهش حاضر با هدف واکاوی مفهومی مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه به منظور ارائه‌ی استلزامات تربیتی انجام شده است.</p> <p>روش: پژوهش حاضر تحلیل محتوای کیفی با نظام مقوله بندی قیاسی بود. حوزه پژوهش شامل متون مرتبط با نهج البلاغه با استفاده از رویکرد هدفمند بود. ابزار گردآوری اطلاعات شامل فیش برداری مرتبط با مفاهیم مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه بود. در مرحله اول متون مرتبط با نهج البلاغه و جملات مرتبط با هدف اصلی پژوهش انتخاب شدند. در مرحله دوم متون مورد مطالعه قرار گرفتند و پاراگراف های مرتبط با سوالات پژوهش انتخاب گردید. در مرحله سوم کدمفاهیم مرتبط با موضوع از هر پاراگراف مستخرج و در مرحله چهارم کدمفاهیم استخراج شده در دسته های هم مفهوم قرار گرفتند و در مرحله پنجم برای دسته های هم مفهوم، نام و عنوان مناسب که بیانگر مقوله اصلی پژوهش است تبیین شدند. روش کدگذاری و پاراگراف به عنوان واحد تحلیل، جهت تجزیه و تحلیل متون استفاده گردید.</p> <p>یافته ها: یافته ها در بحث واکاوی مفهومی مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه شامل ۴۳ کدمفهوم و ۳ مقوله محوری امید، آینده نگری و دوراندیشی و تعقل گری مثبت بود. همچنین استلزامات تربیتی مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه شامل ۳ مقوله محوری و ۱۵ استلزام تربیتی بود.</p> <p>نتیجه گیری: واکاوی مفهومی مثبت اندیشی و مثبت نگری بر اساس نهج البلاغه امروزه از دغدغه های علما و متولیان تربیتی در حوزه تعلیم و تربیت می باشد.</p>

<p>سعادتمند، زهره (۱۴۰۴). واکاوی مفهومی مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه به منظور ارائه ی استلزامات تربیتی. <i>مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی</i>، ۱۰ (۲)، ۸۰-۶۱.</p> <p>http://dx.doi.org/10.61882/qaiie.10.2.1</p>	<p>استناد</p>
<p>ناشر: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش.</p>	<p>© نویسندگان.</p>

مقدمه

در سراسر نهج‌البلاغه و دیگر آموزه‌های حضرت علی (ع) به ابعاد مثبت و سازنده رفتارها، صفات افراد، و افکار مثبت نگر توجه شده است. حضرت علی (ع) نه تنها خود به این موارد توجه داشتند، بلکه دیگران را نیز هدایت می‌کردند تا این ابعاد را بطور اختیاری و آگاهانه مورد توجه قرار دهند. از طرفی در باب مفهوم مثبت‌اندیشی بایست بیان نمود که مثبت‌اندیشی به معنای داشتن نگرش‌ها، افکار و رفتار و کرداری خوش‌بینانه در زندگی است. به عبارت دیگر، از نظر روان‌شناسی، مثبت‌گرایی هم مثبت‌اندیشی است و هم مثبت‌کرداری (رستم نژاد، ۱۳۹۵: ۱۵). در مبحث لغوی و مفهومی مثبت‌اندیشی باید بیان نمود که مثبت‌اندیشی در لغت به معنای «مثبت‌نگری»، «خوش‌باوری»، «مثبت‌فکر کردن» و «داشتن امید همیشگی به یافتن راه حل» است. از سویی بر اساس تعریف روانشناسی مثبت‌گرا، مثبت‌اندیشی نوع نگرش و عادات فکری روزمره مردم بر زندگی آنهاست. مطالعات نشان می‌دهد که مثبت‌اندیشی امید به زندگی و تغییر شرایط در جهت مثبت را به همراه خواهد داشت (سلیگمن^۱، ۲۰۱۴: ۶۳). همچنین مثبت‌اندیشی استفاده کردن از تمامی ظرفیت‌های ذهنی مثبت و نشاط‌انگیز و امیدوار کننده در زندگی، برای تسلیم نشدن در برابر عوامل منفی ساخته ذهن و احساس‌های یأس آور ناشی از دشواری ارتباط با انسانها و رویارویی با طبیعت است (کشاورز، ۱۳۹۸: ۳۹). از طرفی مثبت‌اندیشی، آن دسته از افکاری هستند که بر اساس اهداف ویژه‌ای سازمان می‌یابند و فرد با در نظر گرفتن آن اهداف، افکار خود را نیز سازمان می‌دهد، به طوری که شخص می‌تواند به صورت گام به گام به تهیه‌ی مراحل پی‌ریزی که موجب رسیدن او به اهدافش خواهد شد (پورسردار، ۱۳۹۲: ۱۹). همچنین مثبت‌اندیشی شیوه‌ای از فکر کردن است که فرد را قادر می‌سازد نسبت به رفتارها، نگرش‌ها، احساس‌ها، علائق و استعدادهای خود و دیگران برداشت و تلقی مناسبی داشته باشد و با حفظ آرامش و خونسردی بهترین و عاقلانه‌ترین تصمیم را بگیرد (عبداللهی، ۱۳۹۳: ۲۸). از طرفی استلزامات تربیتی یعنی آن دسته از عوامل، اصول، مهارت‌ها و شرایطی که لازم است برای تحقق فرآیند تربیت و رسیدن به اهداف آن، رعایت و تامین شوند (شریفی، ۱۴۰۱). «استلزامات تربیتی» به مجموعه‌ی شرایط، اصول، روش‌ها و مؤلفه‌هایی گفته می‌شود که برای تحقق اهداف تربیتی لازم و ضروری هستند. به عبارت دیگر، این استلزامات، پیش‌نیازها و عوامل کلیدی هستند که اگر فراهم نشوند، فرآیند تربیت با مشکل مواجه شده یا اثربخشی کافی نخواهد داشت (دهقانی، ۱۳۹۹). استلزامات تربیتی در نهج‌البلاغه نقش حیاتی و بنیادی در تحقق و تداوم مثبت‌اندیشی و مثبت‌نگری دارند (کریمی، ۱۴۰۰). این استلزامات به عنوان چارچوب و پایه‌ای برای رشد نگرش‌های مثبت، توسعه اخلاقی، روانی و اجتماعی فرد عمل می‌کنند و بدون فراهم آمدن آن‌ها، نگرش مثبت صرفاً یک ایده سطحی باقی خواهد ماند و در مواجهه با چالش‌ها، دوام نخواهد آورد (عبداللهی، ۱۴۰۳).

همچنین با بررسی پژوهش‌ها در داخل و خارج در راستای موضوع مشخص شد که در داخل کشور تحقیقی به صورت مستقیم به موضوع حاضر پرداخته نشده است در برخی از تحقیقات به صورت ضمنی در مقدمه به آن اشارهای شده است و نتایج ناهمخوانی به دست آمده است از جمله اینکه: صفورایی پاریزی و همکاران (۱۳۹۰)، صادقی نیری و همکاران (۱۳۹۲)، عبداللهی عابد و همکاران (۱۳۹۳)،

مقدسی و همکاران (۱۳۹۵)، رضازاده بلوری و همکاران (۱۳۹۵)، شرف‌الدین (۱۳۹۵)، فرنام (۱۳۹۵)، یداله پور (۱۳۹۶)، چم زاده قنواتی (۱۳۹۶)، جوان (۱۳۹۶)، فغان پورگنجی (۱۳۹۷) نشان داد که مثبت‌اندیشی، فرایند و کیفیت تاثیر آن بر ایجاد رضایت باطنی و آرامش در انسان، یکی از ضروری‌ترین مباحث قابل طرح در حوزه اسلام است. یافته‌های کلیدی تحقیقات قبلی نشان داده که مثبت‌اندیشی در نهج‌البلاغه به صورت یک مؤلفه روان‌شناختی، اخلاقی و تربیتی مطرح شده و به عنوان راهکاری برای مقابله با مشکلات و چالش‌های زندگی توصیه شده است. در بحث کمبودها و نقاط ضعف تحقیقات پیشین می‌بایست بیان نمود که اکثر پژوهش‌ها بیشتر به جنبه‌های تئوریک و مفهومی مثبت‌اندیشی پرداخته‌اند و تحلیل‌های عمیق‌تر کاربردی و روش‌شناسی قوی برای استخراج استلزامات تربیتی کمتر دیده شده است. از طرفی برخی مطالعات بر جنبه‌های روان‌شناختی تاکید داشته‌اند و توجه کافی به زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی در جامعه امروز نداشته‌اند. از دیگر سو بسیاری از تحقیقات به صورت موردی و با نمونه‌های محدود انجام شده و قابلیت تعمیم‌پذیری یافته‌ها به گروه‌های بزرگ‌تر و متنوع کمتر بررسی شده است. همچنین، ارتباط دقیق بین مفاهیم مثبت‌اندیشی و فرآیندهای تربیتی در نهج‌البلاغه به صورت سیستماتیک و چارچوب‌مند تحلیل نشده است. برای اثبات اعتبار و نوآوری پژوهش حاضر، می‌توان یافته‌ها را با تحقیقات قبلی مورد مقایسه قرار گرفت: یافته‌های بر تائید نقش مثبت‌اندیشی در سلامت روان و تربیت تاکید دارند، که این موضوع در مطالعات ابراهیمی و حسینی مورد بررسی قرار گرفت و نشان داد که پژوهش فعلی با شواهد بیشتری این موضوع را تقویت نموده است. از طرفی چارچوب کاربردی‌تر و دقیق‌تری برای استلزامات تربیتی استخراج گردید، که این نکته تاکید موضوع کمبود اصلی تحقیقات گذشته بوده است و پژوهش شما این خلأ را پر کرده است. در بحث اهمیت و ضرورت پژوهش می‌بایست بیان نمود که علیرغم پژوهش‌های قبلی در باب مثبت‌اندیشی خلاءهایی در این حوزه وجود دارد که با انجام این پژوهش تا حدی مرتفع می‌شود، از جمله اینکه تاکنون پژوهشی جامع در مورد واکاوی مفهومی مثبت‌اندیشی و مثبت‌نگری در نهج‌البلاغه انجام نگرفته است، بر همین اساس تعیین واکاوی مفهومی مثبت‌اندیشی و مثبت‌نگری در نهج‌البلاغه می‌تواند خلاء مفهوم‌شناسی مثبت‌اندیشی و مثبت‌نگری را تا حدی برطرف نماید. در این پژوهش همچنین واکاوی استلزامات تربیتی مثبت‌اندیشی و مثبت‌نگری در نهج‌البلاغه به منظور ارائه‌ی استلزامات تربیتی ارائه شد که تاکنون در پژوهش‌های قبلی ارائه نشده و این امر نیز بستر و جایگاه مناسبی برای کاربران این حوزه داشته است، بنابراین پژوهشگر حاضر به دنبال پاسخگویی به این سوال است که واکاوی مفهومی مثبت‌اندیشی و مثبت‌نگری در نهج‌البلاغه به منظور ارائه‌ی استلزامات تربیتی چگونه است؟

روش پژوهش

این پژوهش در زمره پژوهش‌های کیفی است که با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی با نظام مقوله‌بندی قیاسی انجام شده است. تحلیل محتوای کیفی روشی است برای تفسیر داده‌های متنی (مانند مصاحبه‌ها، متون، مشاهدات) که هدف آن استخراج الگوها، مفاهیم و معانی نهفته در داده‌هاست. نظام مقوله‌بندی قیاسی یکی از رویکردهای تحلیل محتوا است که در آن پژوهشگر بر اساس چارچوب نظری یا فرضیات پیش‌ساخته (یعنی از قبل تعیین شده) کدگذاری داده‌ها را انجام می‌دهد. حوزه پژوهش شامل

متون مرتبط با نهج البلاغه با استفاده از رویکرد هدفمند بود. ابزار گردآوری اطلاعات شامل فیش برداری مرتبط با مفاهیم مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه بود. در مرحله اول متون مرتبط با نهج البلاغه و جملات مرتبط با هدف اصلی پژوهش انتخاب شدند. در مرحله دوم متون مورد مطالعه قرار گرفتند و پاراگراف های مرتبط با سوالات پژوهش انتخاب گردید. در مرحله سوم کد مفاهیم مرتبط با موضوع از هر پاراگراف مستخرج شد و در مرحله چهارم کد مفاهیم استخراج شده در دسته های هم مفهوم قرار گرفتند و در مرحله پنجم برای دسته های هم مفهوم، نام و عنوان مناسب که بیانگر مقوله اصلی پژوهش است تعیین شدند. روش کدگذاری و پاراگراف به عنوان واحد تحلیل، جهت تجزیه و تحلیل متون استفاده گردید.

یافته های پژوهش

جدول ۱: جملات و مفاهیم استخراج شده از متون مرتبط با سوالات پژوهش

کد مفاهیم استخراج شده	پاراگراف های مستخرج از متون
- لزوم ژرف اندیشی در نعمت ها	الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَا يَبْلُغُ مَدْحَتَهُ الْقَائِلُونَ وَلَا يَخْصِي نِعْمَاءَهُ الْعَادُونَ وَلَا يُؤَدِّي حَقَّهُ الْمُجْتَهِدُونَ الَّذِي لَا يَدْرِكُهُ بَعْدَ الْهَيْمِ وَلَا يَنَالُهُ غَوْصُ الْفُطْنِ الَّذِي لَيْسَ لِصَفْتِهِ حَدٌّ مَحْدُودٌ وَلَا نَعْتٌ مُوجُودٌ وَلَا وَقْتُ مَعْدُودٌ وَلَا أَجَلٌ مَمْدُودٌ فَطَرَّ الْخَلَائِقَ بِقُدْرَتِهِ وَنَشَرَ الرِّيحَ بِرَحْمَتِهِ وَوَدَّ بِالصَّخُورِ مَيْدَانَ أَرْضِهِ. خدایی که افکار ژرف اندیش، ذات او را درک نمی کنند و دست غواصان دریای علوم به او نخواهد رسید (نهج البلاغه، خطبه ۱).
- دوراندیش بودن در غنیمت شمردن فرصت ها	و قَالَ (عليه السلام): قُرْنَتِ الْهَيْبَةُ بِالْخَيْبَةِ وَالْحَيَاءُ بِالْحِرْمَانِ؛ وَ الْفُرْصَةُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ، فَانْتَهِزُوا فُرْصَ الْخَيْرِ. و درود خدا بر او، فرمود: ترس با ناامیدی، و شرم با محرومیت همراه است، و فرصت ها چون ابرها می گذرند، پس فرصت های نیک را غنیمت شمارید (نهج البلاغه، حکمت ۲۱).
- شناخت جزئیات و آگاهی از جوانب کار (دوراندیشی)	أَنْشَأَ الْخَلْقَ إِنْشَاءً وَابْتَدَأَهُ ابْتِدَاءً بِلَا رُويَةٍ أَجَالِهَا وَ لَا تَجْرِبَةَ اسْتَفَادَهَا وَ لَا حَرَكَةَ أَحْدَثَهَا وَ لَا هِمَامَةَ نَفْسٍ اضْطَرَبَ فِيهَا أَحَالَ الْأَشْيَاءَ لِأَوْقَاتِهَا وَ الْوَأَمَّ أَلَامَ بَيْنَ مَخْتَلِفَاتِهَا وَ عَزَزَ غَرَائِزَهَا وَ الزَّمَّهَا أَشْبَاحَهَا عَالِمًا بِهَا قَبْلَ ابْتِدَائِهَا مُحِيطًا بِحُدُودِهَا وَ انْتَهَائِهَا عَارِفًا بِقُرَائِنِهَا وَ أَحْثَانِهَا. خلقت را آغاز کرد، و موجودات را بیافرید، بدون نیاز به فکر و اندیشه ای، یا استفاده از تجربه ای، بی آن که حرکتی ایجاد کند، و یا تصمیمی مضطرب در او راه داشته باشد (نهج البلاغه، خطبه ۱).
- نگاه دوراندیشانه و متفکرانه به پدیده ها	ثُمَّ جَمَعَ سُبْحَانَهُ مِنْ حَزَنِ الْأَرْضِ وَ سَهْلِهَا وَ عَذِيبِهَا وَ سَبِيحَهَا تَرْبَةً سَنَهَا بِالْمَاءِ حَتَّى خَلَصَتْ وَ لَاطَهَا بِالْبَلَّةِ حَتَّى لَزَبَتْ فَجَبِلَ مِنْهَا صُورَةٌ ذَاتَ أَحْنَاءٍ وَ وُصُولٍ وَ أَعْضَاءٍ وَ فُضُولٍ أَحْمَدَهَا حَتَّى اسْتَمْسَكَتْ وَ أَصْلَدَهَا حَتَّى صَلَصَلَتْ لَوْقَتِ مَعْدُودٍ وَ أَمَدٍ [أَجَلٍ] مَعْلُومٍ ثُمَّ نَفَخَ فِيهَا مِنْ رُوحِهِ [فَتَمَثَّلَتْ] فَمَثَلَتْ إِنْسَانًا ذَا أذْهَانٍ يَجِيلُهَا وَ فِكْرٍ يَتَصَرَّفُ بِهَا وَ جَوَارِحٍ يَحْتَدِمُهَا وَ أَدْوَاتٍ يُقَلِّبُهَا وَ مَعْرِفَةٍ يَفْرُقُ بِهَا بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ وَ الْأَذْوَابِ وَ الْمَشَامِ وَ الْأَلْوَانِ وَ الْأَجْنَاسِ مَعْجُونًا بِطَبِيعَةِ الْأَلْوَانِ الْمُخْتَلِفَةِ وَ أَلَا شِبَاهِ الْمُؤْتَلِفَةِ وَ الْأَضْدَادِ الْمُتَعَادِيَةِ وَ الْأَخْطَاطِ الْمُتَبَايِنَةِ مِنَ الْحَرِّ. سپس خداوند بزرگ، خاکی از قسمت های گوناگون زمین، از قسمت های سخت و نرم، شور و شیرین، گرد آورد، آب بر آن افزود تا گلی خالص و آماده شد، و با افزودن رطوبت، چسبناک گردید، که از آن، اندامی شایسته، و عضوهایی جدا و به یکدیگر پیوسته آفرید. آن را خشکانید تا محکم شد (نهج البلاغه، خطبه ۱).
- توجه توانمندی های پنهان شده عقل	وَ اصْطَفَى سُبْحَانَهُ مِنْ وَلَدِهِ أَنْبِيَاءَ أَخَذَ عَلَى الْوَحْيِ مِيثَاقَهُمْ وَ عَلَى تَبْلِيغِ الرِّسَالَةِ أَمَانَتَهُمْ لَمَّا بَدَلَ أَكْثَرَ خَلْقِهِ عَهْدَ اللَّهِ إِلَيْهِمْ فَجَهَلُوا حَقَّهُ وَ اتَّخَذُوا الْأَنْدَادَ مَعَهُ وَ اجْتَالَتْهُمْ الشَّيَاطِينُ عَنْ مَعْرِفَتِهِ وَ اقْتَطَعَتْهُمْ عَنْ عِبَادَتِهِ فَبَعَثَ فِيهِمْ رُسُلَهُ وَ وَاتَّرَ إِلَيْهِمْ أَنْبِيَاءَهُ لِيَسْتَأْذِنُوهُمْ مِيثَاقَ فِطْرَتِهِ وَ يَدْكُرُوهُمْ مَنَسِي نِعْمَتِهِ وَ يَحْتَجُّوا عَلَيْهِمْ بِالتَّبْلِيغِ وَ يَثِيرُوا لَهُمْ دِفَائِنَ الْعُقُولِ وَ يَرُوهُمْ آيَاتِ الْمَقْدَرَةِ. خدای سبحان با ابلاغ احکام الهی، حجت خدا را بر آنها تمام نمایند و توانمندی های پنهان شده عقل ها را آشکار سازند و نشانه های قدرت خدا را معرفی کنند (نهج البلاغه، خطبه ۱).
- امیدوار بودن به همراهی خداوند با انسانها	إِلَى أَنْ بَعَثَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ مُحَمَّدًا [صلى الله عليه وآله] رَسُولَ اللَّهِ لِإِنْجَارِ عِدَّتِهِ وَ إِتْمَامِ نُبُوَّتِهِ مَاخُودًا عَلَى النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُ مَشْهُورَةً سَمَاتِهِ كَرِيمًا مِيلَادَهُ وَ أَهْلَ الْأَرْضِ يَوْمئِذٍ يَوْمئِذٍ مَلَلٌ مُتَفَرِّقَةٌ وَ أَهْوَاءٌ مُنْتَشِرَةٌ وَ طَرَائِقُ مُتَشَتَّتَةٌ بَيْنَ مَشْبِهِ لَلَّهٍ يَخْلُقُهُ أَوْ مُلْجِدٍ فِي اسْمِهِ أَوْ مُشِيرٍ إِلَى غَيْرِهِ فَهَدَاهُمْ بِهِ مِنَ الضَّلَالَةِ وَ أَنْقَذَهُمْ بِمَكَانِهِ مِنَ الْجَهَالَةِ ثُمَّ اخْتَارَ سُبْحَانَهُ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) لِقَاءَهُ وَ رَضِيَ لَهُ مَا عِنْدَهُ وَ أَكْرَمَهُ عَنْ دَارِ الدُّنْيَا وَ رَغِبَ بِهِ عَنْ مَقَامِ الْبَلْوَى

کد مفاهیم استخراج شده	پاراگراف های مستخرج از متون
	فَقَبِضْهُ إِلَيْهِ كَرِيمًا. تا این که خدای سبحان، برای وفای به وعده خود، و کامل گردانیدن دوران نبوت، حضرت محمد (که درود خدا بر او باد) را مبعوث کرد، پیامبری که از همه پیامبران پیمان پذیرش نبوت او را گرفته بود، نشانه‌های او شهرت داشت، و تولدش بر همه مبارک بود (نهج البلاغه، خطبه ۱).
- امیدواری به بزرگی خداوند در همه امور	أَحْمَدُهُ اسْتِثْمَامًا لِنِعْمَتِهِ وَ اسْتِسْلَامًا لِعِزَّتِهِ وَ اسْتِعْصَامًا مِنْ مَعْصِيَتِهِ وَ اسْتَعِينَهُ فَاقَهُ إِلَى كِفَايَتِهِ. إِنَّهُ لَا يَضِلُّ مَنْ هَدَاهُ وَ لَا يَلُغُ مَنْ عَادَاهُ وَ لَا يَفْتَقِرُ مَنْ كَفَاهُ فَإِنَّهُ أَرْجَحُ مَا وَزَنَ وَ أَفْضَلُ مَا خَزَنَ وَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ شَهَادَةٌ مُمْتَحِنًا إِخْلَاصُهَا مُعْتَقِدًا مَصَاصُهَا تَمَسُّكَ بِهَا أَبَدًا مَا أَبْقَانَا وَ نَدَخَرُهَا لِأَهَاوِيلِ مَا يَلْقَانَا فَإِنَّهَا عَزِيمَةُ الْإِيمَانِ وَ فَاتِحَةُ الْإِحْسَانِ وَ مَرَضَاةُ الرَّحْمَنِ وَ مَدْحَرَةُ الشَّيْطَانِ. ستایش می‌کنم خداوند او را، برای تکمیل نعمت‌های او و تسلیم بودن برابر بزرگی او و ایمن ماندن از نافرمانی او (نهج البلاغه، خطبه ۲).
- تفکر و اندیشه در دلائل، استدلال و آیات الهی	وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدَهُ وَ رَسُولَهُ أَرْسَلَهُ بِالذِّينِ الْمَشْهُورِ وَ الْعِلْمِ الْمَأْتُورِ وَ الْكِتَابِ الْمَسْطُورِ وَ النَّوْرِ السَّاطِعِ وَ الضِّيَاءِ الْأَمِيعِ وَ الْأَمْرِ الصَّادِعِ إِزَاحَةً لِلشُّبُهَاتِ وَ احْتِجَاجًا بِالْبَيِّنَاتِ وَ تَحْذِيرًا بِالْآيَاتِ وَ تَحْوِيلًا بِالْمَثَلَاتِ. و شهادت می‌دهم که محمد (ص) بنده خدا و فرستاده اوست. خداوند او را با دینی آشکار، و نشانه‌ای پایدار و قرآنی نوشته شده و استوار و نوری درخشان و چراغی تابان و فرمانی آشکار کننده فرستاد تا شک و تردیدها را نابود سازد و با دلائل روشن استدلال کند، و با آیات الهی مردم را پرهیز دهد، و از کیفرهای الهی بترساند (نهج البلاغه، خطبه ۲).
- ارزیابی مثبت از امور	وَ إِنَّهُ لَيَعْلَمُ أَنَّ مَحَلِّيَّ مِنْهَا مَحَلَّ الْقَطْبِ مِنَ الرَّحَى يَنْحَدِرُ عَنِّي السَّيْلُ وَ لَا يَرْقَى إِلَى الطَّيْرِ فَسَدَلْتُ دُونَهَا تَوْبًا وَ طُوبَى عَنْهَا كَشْحًا وَ طَفَقْتُ أُرْتَمِي بَيْنَ أَنْ أَصُولَ بَيْدِ جَدَاءٍ أَوْ أَصْبِرَ عَلَى طَخِيَةِ عَمِيَاءٍ يَهْرَمُ فِيهَا الْكَبِيرُ وَ يَشِيبُ فِيهَا الصَّغِيرُ وَ يَكْدَحُ فِيهَا مُؤْمِنٌ حَتَّى يَلْقَى رَبَّهُ، فَرَأَيْتَ أَنْ الصَّبْرَ عَلَى هَاتَا أَحْجَى فَصَبِرْتُ وَ فِي الْعَيْنِ قُدَى وَ فِي الْحَلْقِ شَجَا أَرَى تَرَائِي نَهْبًا. صبر پیشه سازم که پیران را فرسوده، جوانان را پیر، و مردان با ایمان را تا قیامت و ملاقات پروردگار اندوهگین نگه می‌دارد (نهج البلاغه، خطبه ۳).
- ارزیابی مثبت نسبت به کار و تلاش	ثُمَّ تَمَثَّلْ بِقَوْلِ الْأَعْمَشِيِّ: «شَتَّانَ مَا يَوْمِي عَلَى كُورِهَا، وَ يَوْمَ حَيَّانِ أَخِي جَابِرٍ»؛ فَيَا عَجَبًا بَيْنَا هُوَ يَسْتَقْبِلُهَا فِي حَيَاتِهِ إِذْ عَقَدَهَا لِأَخْرَجَ بَعْدَ وَقَاتِهِ لَشَدَّ مَا تَشَطَّرَا ضَرْعِيهَا. امام مثلی را با شعری از اعیان بن ابی حمزه عنوان کرد: «مرا با برادر جابر، «حیّان» چه شباهتی است (من همه روز را در گرمای سسوزان کار کردم و او راحت و آسوده در خانه بود). (نهج البلاغه، خطبه ۳).
- امیدواری بودن به عفو و مغفرت خداوند	وَ فِي رِوَايَةٍ أُخْرَى: بِلَادِكُمْ أَنْتَنَ بِلَادِ اللَّهِ تَرِبَةٌ أَقْرَبُهَا مِنَ الْمَاءِ وَ أَبْعَدُهَا مِنَ السَّمَاءِ وَ بِهَا تَسْعَةُ أَعْشَارِ الشَّرِّ الْمُحْتَبَسِ فِيهَا بِذَنْبِهِ وَ الْخَارِجُ بِعَفْوِ اللَّهِ. و در روایت دیگری آمده: خاک شهر شما بدبوترین خاکهاست، از همه جا به آب نزدیک‌تر و از آسمان دورتر، و نه دهم شر و فساد در شهر شما نهفته است، کسی که در شهر شما باشد گرفتار گناه، و آن که بیرون رود در پناه عفو خداست (نهج البلاغه، خطبه ۱۳).
- دوراندیش بودن و خویشتن‌داری پیشه کردن در امور	ذَمِّي بِمَا أَقُولُ رَهِيئَةً وَ أَنَا بِهِ زَعِيمٌ إِنْ مِنْ صَرَحَتْ لَهُ الْعَبْرُ عَمَّا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْمَثَلَاتِ حَجَزَتْهُ النَّقْوَى عَنْ تَفَحُّمِ الشُّبُهَاتِ. آن چه می‌گویم به عهده می‌گیرم، و خود به آن پای بندم. کسی که عبرت‌ها برای او آشکار شود، و از عذاب آن پند گیرد، تقوا و خویشتن‌داری او را از سقوط در شبهات نگه می‌دارد (نهج البلاغه، خطبه ۱۶).
- امیدواری به توبه پس از زشتی‌ها	شَغْلٌ مِنَ الْجَنَّةِ وَ النَّارِ أَمَامَهُ، سَاعٍ سَرِيعٍ نَجَا وَ طَالِبٍ بَطِيءٍ رَجَا وَ مَقْصَرٍ فِي النَّارِ هَوَى. الْيَمِينِ وَ الشِّمَالِ مُضَلَّةٌ وَ الطَّرِيقِ الْوَسْطَى هِيَ الْجَادَّةُ، عَلَيْهَا بَاقِي الْكِتَابِ وَ آثَارُ النَّبُوَّةِ وَ مِنْهَا مَنَقَدُ السَّنَنِ وَ إِلَيْهَا مَصِيرُ الْعَاقِبَةِ. هَلَكَ مَنْ ادَّعَى وَ خَابَ مَنْ افْتَرَى. مَنْ أَبْدَى صَفْحَتَهُ لِلْحَقِّ هَلَكَ [عِنْدَ جَهْلَةِ النَّاسِ] وَ كَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلًا أَلَّا يَعْرِفَ قَدْرَهُ. لَا يَهْلِكُ عَلَى النَّقْوَى سِنْخٌ أُصْلٍ وَ لَا يَطْمَأُ عَلَيْهَا وَ التَّوْبَةُ مِنْ وِرَائِكُمْ. وَ لَا يَحْمَدُ حَامِدٌ إِلَّا رَبَّهُ وَ لَا يَلْمُ لَائِمٌ إِلَّا نَفْسَهُ. توبه و بازگشت پس از زشتی‌ها میسر است. جز پروردگار خود، دیگری را ستایش نکنید و جز خویشتن خویش دیگری را سرزنش ننمایید (نهج البلاغه، خطبه ۱۶).
- مهم بودن اصل دوراندیشی	از حضرت علی (ع) نقل شده است: «أَصْلُ الْعَزْمِ الْحَزْمُ، وَ ثَمَرَتُهُ الظَّفَرُ»، «اصل دوراندیشی اراده است و نتیجه‌ی آن موفقیت است». با تقویت اراده می‌توان در کنترل احساسات دیگر مانند خشم، غضب و افزایش صبر موفق شد (غرر الحکم و درر الکلم، ج ۳۰۹۵).
- امیدواری به خداوند در بلا، سختی‌ها و مشکلات	أَلَّا وَ إِنْ الْيَوْمَ الْمُضْمَارُ وَ عَدَا السَّبَابِ وَ السَّبَقَةِ الْجَنَّةُ وَ الْعَايَةُ النَّارُ. أَفَلَا تَأْتِي مِنَ حَاطَتَيْهِ قَبْلَ مَنِيَّتِهِ؟ أَلَا عَامِلٌ لِنَفْسِهِ قَبْلَ يَوْمِ بُؤْسِهِ؟ أَلَا وَ أَنْتُمْ فِي أَيَّامِ أَمَلٍ مِنْ وِرَائِهِ أَجَلٌ فَمَنْ عَمِلَ فِي أَيَّامِ أَمَلِهِ قَبْلَ حُضُورِ أَجَلِهِ فَقَدْ نَفَعَهُ عَمَلُهُ وَ لَمْ يَضُرَّهُ أَجَلُهُ وَ مَنْ قَصَرَ فِي أَيَّامِ أَمَلِهِ قَبْلَ حُضُورِ أَجَلِهِ فَقَدْ خَسِرَ عَمَلَهُ وَ ضَرَّهُ أَجَلُهُ. آگاه باشید امروز، روز تمرین و آمادگی، و فردا روز مسابقه است، پاداش بردگان، بهشت، و کیفر عقب ماندگان آتش است. آیا کسی هست که

کد مفاهیم استخراج شده	پاراگراف های مستخرج از متون
	پیش از مرگ، از اشتباهات خود، توبه کند؟ آیا کسی هست که قبل از فرا رسیدن روز دشوار قیامت، اعمال نیکی انجام دهد (نهج البلاغه، خطبه ۲۸).
- تفکر در سخنان، رفتار و کردار خود	وَ قَالَ (ع): لِسَانُ الْعَاقِلِ وَرَاءَ قَلْبِهِ، وَ قَلْبُ الْأَحْمَقِ وَرَاءَ لِسَانِهِ. عاقل زبانش را بدون مشورت و فکر و سنجش رها نمی‌سازد، اما احمق هر چه بر زبانش آید می‌گوید بدون فکر و دقت، پس زبان عاقل از قلب او و قلب احمق از زبان او فرمان می‌گیرد (نهج البلاغه، حکمت ۴۰)
- بهره گرفتن از دانستنی ها و اندیشه های دیگران	أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا قَدْ أَصْبَحْنَا فِي دَهْرٍ عَنُودٍ وَ زَمَنٍ كَنُودٍ، بَعْدَ فِيهِ الْمُحْسِنُ مُسِينًا وَ يَزِدَادُ الظَّالِمُ فِيهِ عَتُورًا. لَا نَنْتَفِعُ بِمَا عَلَّمْنَا وَ لَا نَسْأَلُ عَمَّا جَهَلْنَا وَ لَا نَتَخَوَّفُ قَارِعَةً حَتَّى تَحُلَّ بِنَايِ مَرَدَمٍ، دَرِ رُوزِ گَارِي كِينِه تُوْز، وَ پَرِازِ نَاسِپَاسِي وَ كَفْرَانِ نَعْمَتِ هَا، از آن چه می‌دانیم بهره می‌گیریم و نه از آن چه نمی‌دانیم، می‌پرسیم، و نه از حادثه مهمی تا بر ما فرود نیاید، می‌ترسیم (نهج البلاغه، خطبه ۳۲).
- به یاد قیامت بودن (روایت دوران‌اندیشی) - امیدواری به پایان نا پذیري نعمت‌های خداوند	وَ بَقِيَ رَجَالٌ غَضُّ أَبْصَارِهِمْ ذِكْرَ الْمَرْجِعِ وَ أَرَأَى دُمُوعَهُمْ خَوْفَ الْمُحْشَرِّ فِيهِمْ بَيْنَ شَرِيدٍ نَادٍ وَ خَائِفٍ مَقْمُوعٍ وَ سَاكِتٍ مَكْمُومٍ وَ دَاعٍ مُخْلِصٍ وَ تَكْلَانٍ مُوجِعٍ قَدْ أَخْمَلَتْهُمْ التَّقِيَّةَ وَ شَمَلَتْهُمْ الدَّلَّةُ فَهُمْ فِي بَحْرِ أَجَاجٍ أَفْوَاهِهِمْ ضَامِرَةٌ وَ قُلُوبُهُمْ قَرِيحَةٌ قَدْ وَعَطُوا حَتَّى مَلُوا وَ قَهَرُوا حَتَّى ذَلُّوا وَ قَتَلُوا حَتَّى قَلُّوا. در این میان گروه اندکی باقی مانده‌اند که یاد قیامت، چشم هایشان را بر همه چیز فرو بسته، و ترس رستاخیز، اشک هایشان را جاری ساخته است، برخی از آنها از جامعه رانده شده، و تنها زندگی می‌کنند، و برخی دیگر ترسان و سرکوب شده یا لب فرو بسته و سکوت اختیار کرده‌اند (نهج البلاغه، خطبه ۳۲). الْحَمْدُ لِلَّهِ كَلِمًا وَقَبَ لَيْلٍ وَ عَسَقٍ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ كَلِمًا لِحَاحِ نَجْمٍ وَ حَقَقَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ غَيْرَ مَقْفُودِ الْإِنْعَامِ وَ لَا مُكَافَأِ الْإِفْضَالِ. ستایش خداوند را سزاست که نعمت‌های او پایان نمی‌پذیرد، و بخشش‌های او را جبران نتوان کرد (نهج البلاغه، خطبه ۴۸).
- معتقد بودن به حسابرسی در آخرت (روایت دور اندیشی)	
- دورا ندیش بودن جهت گرفتار نشدن به عذاب خداوند	كَأَنِّي بَكَ يَا كُوفَةُ تَمْدِينٍ مَدَّ الْأَدِيمِ الْعُكَاظِي تَعْرِكِينَ بِالنَّوْازِلِ وَ تَرْكِبِينَ بِالرِّزَالِ وَ إِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّهُ مَا أَرَادَ بِكَ جَبَّارٌ سُوءًا إِلَّا ابْتَلَاهُ اللَّهُ بِشَاغِلٍ وَ رَمَاهُ بِقَاتِلٍ. ای کوفه تو را می‌نگرم که چونان چرم‌های بازار عکاظ کشیده می‌شوی، زیر پای حوادث لگد کوب می‌گردد، و حوادث فراوان تو را در بر می‌گیرد، من به خوبی می‌دانم، ستمگری نسبت به تو قصد بد نمی‌کند مگر آن که خداوند او را به بلایی گرفتار سازد یا قاتلی بر او مسلط گرداند (نهج البلاغه، خطبه ۴۷).
- گذرا بودن دنیا در نظر انسان خردمند و دوراندیش	أَلَا إِنَّ الدُّنْيَا دَارٌ لَا يَسْلَمُ مِنْهَا إِلَّا فِيهَا وَ لَا يُنَجَّى بِشَيْءٍ كَانَ لَهَا، ابْتُلِيَ النَّاسُ بِهَا فِتْنَةً فَمَا أَخَذُوهُ مِنْهَا لَهَا أُخْرَجُوا مِنْهُ وَ حُوسِبُوا عَلَيْهِ وَ مَا أَخَذُوهُ مِنْهَا لغيرها قَدِمُوا عَلَيْهِ وَ أَقَامُوا فِيهِ، فَإِنَّهَا عِنْدَ ذَوِي الْعُقُولِ كَفَى الظَّلَّ بَيْنًا تَرَاهُ سَابِغًا حَتَّى قَلَصَ وَ زَائِدًا حَتَّى نَقَصَ. آگاه باشید دنیا خانه‌ای است که کسی در آن ایمنی ندارد جز آنکه به جمع آوری توشه آخرت پردازد و از کارهای دنیایی کسی نجات نمی‌یابد (نهج البلاغه، خطبه ۶۳). وَ الدُّنْيَا دَارٌ مَنَى لَهَا الْفَنَاءَ وَ لَاهِلَهَا مِنْهَا الْجَلَاءَ وَ هِيَ حَلْوَةٌ أَخْضَرَةٌ [أَخْضَرَةٌ] حُضْرَاءٌ وَ قَدْ عَجَلَتْ لِلطَّالِبِ وَ التَّيَسَّتْ بِقَلْبِ النَّاطِرِ، فَارْتَجَلُوا مِنْهَا بِأَحْسَنِ مَا بِحَضْرَتِكُمْ مِنَ الرِّزَادِ وَ لَا تَسْأَلُوا فِيهَا فَوْقَ الْكِفَافِ وَ لَا تَطْلُبُوا مِنْهَا أَكْثَرَ مِنَ الْبَلَاغِ. دنیا شیرین و خوش منظر است که به سرعت به سوی خواهانش می‌رود، و بیننده را می‌فریبد، سعی کنید با بهترین زاد و توشه از آن کوچ کنید و بیش از کفاف و نیاز خود از آن نخواهید و بیشتر از آنچه نیاز دارید طلب نکنید (نهج البلاغه، خطبه ۴۵).
- ضرورت امید به وعده‌های الهی	وَ قَالَ (ع): لَا يَصْدُقُ إِيمَانُ عَبْدٍ، حَتَّى يَكُونَ بِمَا فِي يَدِ اللَّهِ، أَوْ تَقَ مِنْهُ بِمَا فِي يَدِهِ. فرمود: ایمان بنده‌ای درست نباشد جز آن که اعتماد او به آنچه در دست خداست بیشتر از آن باشد که در دست اوست (نهج البلاغه، حکمت ۳۱۰)
- لزوم استفاده از فکر و اندیشه در شناخت خداوند	
- پند گرفتن از شنیدنی‌ها جهت دوران‌اندیشی نسبت به دنیا - به یاد مرگ بودن در روز سلامتی (دوران‌اندیشی)	جَعَلَ لَكُمْ أَسْمَاعًا لَتَتَى مَا عَنَّاهَا وَ أَبْصَارًا لَتَجَلُّوْا عَنْ عَشَاهَا وَ أَشْلَاءَ جَامِعَةً لِأَعْضَائِهَا مَلَأَمَةً لِأَحْنَانِهَا فِي تَرْكِيْبِ صُورِهَا وَ مَدَدَ عَمْرُهَا بِأَبْدَانٍ قَائِمَةً بِأَرْفَاقِهَا وَ قُلُوبَ رَائِدَةً لَأَرْزَاقِهَا فِي مَجَلَّاتِ نِعْمِهِ وَ مَوْجِبَاتِ مَنَنِهِ وَ حَوَاجِزِ عَافِيَتِهِ وَ قَدَرَ لَكُمْ أَعْمَارًا سَتَرَهَا عَنْكُمْ وَ خَلَّفَ لَكُمْ عِبْرًا مِنْ أَنْارِ الْمَاضِيْنَ قَبْلِكُمْ مِنْ مُسْتَمْتَعِ خَلْقِهِمْ وَ مُسْتَفْسِحِ خَنَاقِهِمْ أَرْهَقْتَهُمُ الْمَنِيَا دُونَ الْأَمَالِ وَ شَدَّبْتَهُمْ عَنْهَا تَحْرَمَ الْأَجَالَ لَمْ يَمْهَدُوا فِي سَلَامَةِ الْأَبْدَانِ وَ لَمْ يَعْتَبِرُوا فِي أَنْفِ الْأَوَانِ.

کد مفاهیم استخراج شده	پاراگراف های مستخرج از متون
	خدا گوش هایی برای پند گرفتن از شنیدنی ها، و چشم هایی برای کنار زدن تاریکی ها، به شما بخشیده است، و هر عضوی از بدن را اجزاء متناسب و هماهنگ عطا فرموده تا در ترکیب ظاهری صورت ها و دوران عمر با هم سازگار باشند، با بدن هایی که منافع خود را تأمین می کنند، و قلب هایی که روزی را به سراسر بدن با فشار می رسانند، و از نعمت های شکوهمند خدا برخوردارند، و در برابر نعمت ها شکر گزارند، و از سلامت خدادادی بهره مندند (نهج البلاغه، خطبه ۸۳).
- خرد مندی عامل تفکر و دوراندیشی	فَاتَّقُوا اللَّهَ عِبَادَ اللَّهِ تَقِيَّةً ذِي لُبٍّ شَغَلَ التَّفَكُّرَ قَلْبَهُ وَ انْتَصَبَ الخَوْفُ بَدَنَهُ وَ اسْهَرَ التَّهَجُّدُ غَرَارَ نَوْمِهِ وَ اظْمَأَ الرَّجَاءُ هَوَاجِرَ يَوْمِهِ وَ ظَلَفَ الزُّهْدُ شَهْوَاتِهِ وَ اَوْجَفَ الذِّكْرُ يَلْسَانَهُ. از خدا چون خردمندان بترسید که دل را به تفکر مشغول داشته، و ترس از خدا بدنش را فرا گرفته، و شب زنده داری خواب از چشم او ربوده، و به امید ثواب، گرمی روز را با تشنگی گذارنده، با پارسایی شهوات را کشته، و نام خدا زبانش را همواره به حرکت در آورده (نهج البلاغه، خطبه ۸۳).
- حُسن ظنّ از بهترین صفات انسانی و مواهب الهی	امام علی (ع) نیز در این باره می فرماید: «سوء الظنّ بالمحسن شرّ الإنم و إقبیح الظلم: بدگمانی به شخص نیکوکار بدترین گناه و زشت ترین ظلم و ستم است» (غرر الحکم و درر الکلم، ج ۵۵۷۳). این در حالی است که «حُسنُ الظنّ من إفضّل السجایا و إجزل العطايا: حُسن ظنّ از بهترین صفات انسانی و پربرترین مواهب الهی است» (غرر الحکم و درر الکلم، جلد ۳).
- چاره اندیشی در برابر حوادث و تجزیه و تحلیل آن	عِبَادَ اللَّهِ أَيْنَ الَّذِينَ عَمَرُوا فَنِعْمُوا وَ عَلِمُوا فَفَهَمُوا وَ أَنْظَرُوا فَلَهَوُوا وَ سَلَمُوا فَتَسَبَّحُوا أَمْهَلُوا طَوِيلًا وَ الْعَيُونَ وَ رَجَفَتِ الْقُلُوبُ وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يُسَمِّي هَذِهِ الْخَطِيئَةَ الْغَرَاءَ. یا رهایی و جای مشکلات یکدیگر را حل کنید. هنوز مهلت دارید، و جای تصمیم و توبه و باز گشت از گناه باقی مانده است (نهج البلاغه، خطبه ۸۲).
- دقّت و نگاه مثبت در مشاهدات	وَ قَالَ (عليه السلام): الْعَيْنُ وَ كَاءُ السَّه. و درود خدا بر او، فرمود: چشم، بند ظرف حوادث است (نهج البلاغه، حکمت ۴۶۶).
- آرزو ها و امیدواری های بیهوده آفت اندیشه هاست	وَ قَالَ (عليه السلام): أَكْثَرُ مَصَارِعِ الْعُقُولِ، تَحْتَ بَرُوقِ الْمَطَامِعِ. و درود خدا بر او، فرمود: قربانگاه اندیشه ها، زیر برق آرزوهاست (نهج البلاغه، حکمت ۲۱۹)
- دوراندیش بودن انسان پرهیزکار	
- امیدوار بودن به خداوند روشنی بخش دل هاست	إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَى جَعَلَ الذِّكْرَ جَلَاءً لِلْقُلُوبِ تَسْمَعُ بِهِ بَعْدَ الْوَقْفَةِ وَ تَبْصِرُ بِهِ بَعْدَ الْعَشْوَةِ وَ تَنْقَادُ بِهِ بَعْدَ الْمَعَانِدَةِ، وَ مَا بَرَحَ لِلَّهِ عَزَّتْ أَلَاؤُهُ فِي الْبُرْهَةِ بَعْدَ الْبُرْهَةِ وَ فِي أَرْمَانِ الْفُتْرَاتِ عِبَادَ نَاجَاهُمْ فِي فِكْرِهِمْ وَ كَلِمَتِهِمْ فِي ذَاتِ عُقُولِهِمْ، فَاسْتَصْبَحُوا بِنُورٍ يَقْظُهُ. همانا خدای سبحان و بزرگ، یاد خود را روشنی بخش دل ها قرار داد، تا گوش پس از نا شنوایی بشنود، و چشم پس از کم نوری بنگرد، و انسان پس از دشمنی رام گردد (نهج البلاغه، خطبه ۲۲۲).
- لزوم توجه نسبت به سرگذشت پیشینیان	وَ اعْلَمُوا عِبَادَ اللَّهِ أَنَّكُمْ وَ مَا أَنْتُمْ فِيهِ مِنْ هَذِهِ الدُّنْيَا عَلَى سَبِيلٍ مَنْ قَدْ مَضَى قَبْلَكُمْ مِمَّنْ كَانَ أَطْوَلَ مِنْكُمْ أَعْمَاراً وَ أَعْمَرَ دِيَاراً وَ أَبْعَدَ أَثَاراً. ای بندگان خدا بدانید، شما و آنان که در این دنیا زندگی می کنید، بر همان راهی می روید که گذشتگان پیمودند (نهج البلاغه، خطبه ۲۲۶).
- نگاه مثبت داشتن به آینده	وَ قَالَ (عليه السلام): مَا أَكْثَرَ الْعَبْرَ وَ أَقَلَّ الْإِعْتِبَارَ. و درود خدا بر او، فرمود: عبرت ها چقدر فراوانند و عبرت پذیران چه اندک (نهج البلاغه، حکمت ۲۹۷).
- نگاه مثبت داشتن به آینده	وَ قَالَ (عليه السلام): قَدْ أَضَاءَ الصُّبْحُ لَذِي عَيْنَيْنِ. و درود خدا بر او، فرمود: صبحگاهان برای آن که دو چشم بینا دارد روشن است (نهج البلاغه، حکمت ۱۶۹)
- ساختن آینده با بردباری و تحمل سختی ها	وَ قَالَ (عليه السلام): أَلَةُ الرَّيَاسَةِ، سَعَةُ الصِّدْرِ. و درود خدا بر او، فرمود: بردباری و تحمل سختی ها، ابزار ریاست است (نهج البلاغه، حکمت ۱۷۶)
- حاصل دوراندیشی سلامتی است	وَ قَالَ (عليه السلام): ثَمَرَةُ التَّقْرِيطِ النَّدَامَةُ، وَ ثَمَرَةُ الْحَزْمِ السَّلَامَةُ. فرمود: حاصل کوتاهی، پشیمانی، و حاصل دوراندیشی، سلامت است (نهج البلاغه، حکمت ۱۸۱)
- دوراندیش بودن در کارها و امور	وَ قَالَ (عليه السلام): الظَّفَرُ بِالْحَزْمِ، وَ الْحَزْمُ بِإِجَالَةِ الرَّأْيِ، وَ الرَّأْيُ بِتَخَصُّصِ الْأَسْرَارِ. پیروزی در دوراندیشی، و دوراندیشی در به کارگیری صحیح اندیشه، و اندیشه صحیح به راز داری است (نهج البلاغه، حکمت ۴۸)
	بَلَّغْنِي أَنْكَ ابْتَعْتَ دَاراً بِتَمَانِينِ دِينَاراً وَ كَتَبْتَ لَهَا كِتَاباً وَ أَشْهَدْتُ فِيهِ شَهُوداً؛ فَقَالَ لَهُ شَرِيحٌ قَدْ كَانَ ذَلِكَ يَا

کد مفاهیم استخراج شده	پاراگراف های مستخرج از متون
	وَقَالَ (عليه السلام): الصَّبْرُ صَبْرَانِ، صَبْرٌ عَلَى مَا تَكْرَهُ، وَ صَبْرٌ عَمَّا تُحِبُّ. وَ دَرُودُ خِدا بِرِ اَوْ، فَرَمُودُ: شَكِيْبِيِي دُو گونه است: شکیبایی بر آنچه خوش نمی‌داری و شکیبایی در آنچه دوست می‌داری (نهج البلاغه، حکمت ۵۵) لَكِنْ قَدْ وَقْتُ لِحَرْبِهِ وَقَتًا لَا يُقِيمُ بَعْدَهُ إِلَّا مَخْدُوعًا أَوْ عَاصِيًا. وَ الرَّأْيُ عِنْدِي مَعَ الْأَنَاةِ فَارْوِدُوا وَ لَا أُكْرَهُ لَكُمْ الْإِعْدَادُ. من مدت اقامت «جریر» را در شام معین کردم، که اگر تأخیر کند، یا فریبش دادند و یا از اطاعت من سرباز زده است. عقیده من این است که صبر نموده با آنها مدارا کنید (نهج البلاغه، خطبه ۴۳).
– سودمندی دوراندیشی	وَقَالَ (ع): لَا كَرَمَ كَالْتَقْوَى، وَ لَا قَرِينَ كَحُسْنِ الْخُلُقِ، وَ لَا مِيرَاثَ كَالْأَدَبِ، وَ لَا قَائِدَ كَالْتَوْفِيقِ. وَ دَرُودُ خِدا بِرِ اَوْ، فرمود: عقلی چون دوراندیشی نیست (نهج البلاغه، حکمت ۱۱۳).
– اندیشه کردن در حقوق الهی	
– نگاه مثبت به عبرت از گذشتگان – بدون فکر سخن نگفتن و سخنان خوب بر زبان آوردن	فَأَنِّي أَوْ صِيكٌ بِنَقْوَى اللَّهِ أَيُّ بَنِي وَ لَرُومِ أَمْرِهِ وَ عِمَارَةِ قَلْبِكَ بِذِكْرِهِ وَ الْإِعْتِصَامِ بِحَيْلِهِ وَ أَيُّ سَبَبٍ أَوْثَقُ مِنْ سَبَبِ بَيْنِكَ وَ بَيْنَ اللَّهِ إِنْ أَنْتَ أَخَذْتَ بِهِ أَحْيَى قَلْبِكَ بِالْمَوْعِظَةِ وَ أَمْتَهُ بِالزَّهَادَةِ وَ قُوَّةَ بِالْيَقِينِ وَ نَوْرَهُ بِالْحِكْمَةِ وَ دَلْلَهُ بِذِكْرِ الْمَوْتِ وَ قَرْرَهُ بِالْفَنَاءِ وَ بَصْرَهُ فَجَائِعِ الدُّنْيَا وَ حَذْرَهُ صَوْلَةَ الدَّهْرِ وَ فَحْشَ تَقَلُّبِ اللَّيَالِي وَ الْأَيَّامِ وَ أَعْرَضَ عَلَيْهِ أَحْبَارُ الْمَاضِيْنَ وَ ذَكَرَهُ بِمَا أَصَابَ مِنْ كَانَ قَبْلِكَ. دلت را با اندرز نیکو زنده کن، هوای نفس را با بی‌اعتنایی به حرام بمیران، جان را با یقین نیرومند کن، و با نور حکمت روشنایی بخش، و با یاد مرگ آرام کن، به نابودی از او اعتراف گیر، و با بررسی تحولات ناگوار دنیا به او آگاهی بخش (نهج البلاغه، نامه ۳۱). تَسْتَطَابُ لَكَ الْأَلْوَانُ وَ تَنْقَلُ إِلَيْكَ الْجِفَانُ، وَ مَا ظَنَنْتَ أَنْكَ تُجِيبُ إِلَى طَعَامِ قَوْمٍ عَائِلِهِمْ مَجْفُوعًا وَ غَنِيَّتِهِمْ مَدْعُوعًا؛ فَانظُرْ إِلَيَّ مَا تَقَّ ضَمُّهُ مِنْ هَذَا الْمَقْضَمِ، فَمَا اشْتَبَهَ عَلَيْكَ عِلْمُهُ فَالْفِظَةُ وَ مَا أَيْقَنْتَ بِطَيْبِ [وَجْهِهِ] وَ جُوهِهِ قَتْلَ مِنْهُ. گمان نمی‌کردم مهمانی مردمی را بپذیری که نیازمندانشان با ستم محروم شده، و ثروتمندانشان بر سر سفره دعوت شده‌اند، اندیشه کن در کجایی و بر سر کدام سفره می‌خوری. پس آن غذایی که حلال و حرام بودنش را نمی‌دانی دور بيفکن، و آنچه را به پاکیزگی و حلال بودنش یقین داری مصرف کن (نهج البلاغه، نامه ۴۵).
– ارزشمندی و سودمندی عقل	وَقَالَ (عليه السلام) لِابْنِهِ الْحَسَنِ (عليه السلام): يَا بَنِي احْفَظْ عَنِّي أَرْبَعًا وَ أَرْبَعًا، لَا يَضُرُّكَ مَا عَمِلْتَ مَعَهُنَّ: إِنْ أَعْنَى الْعِنَى الْعَقْلُ، وَ أَكْبَرُ الْفَقْرِ الْحُمَقُ، وَ أَوْحَشُ الْوَحْشَةِ الْعُجْبُ، وَ أَكْرَمُ الْحَسَبِ حُسْنُ الْخُلُقِ. يَا بَنِي إِيَّاكَ وَ مَصَادِقَةَ الْأَحْمَقِ، فَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَنْفَعَكَ فَيَضُرُّكَ؛ وَ إِيَّاكَ وَ مَصَادِقَةَ الْبَخِيلِ، فَإِنَّهُ يَقْعُدُ عَنْكَ أَحْوَجَ مَا تَكُونُ إِلَيْهِ؛ وَ إِيَّاكَ وَ مَصَادِقَةَ الْفَاجِرِ، فَإِنَّهُ يَبِيعُكَ بِالتَّافِهِ؛ وَ إِيَّاكَ وَ مَصَادِقَةَ الْكَذَّابِ، فَإِنَّهُ كَالسَّرَابِ يَقْرُبُ عَلَيْكَ الْبَعِيدَ وَ يَبْعُدُ عَلَيْكَ الْقَرِيبَ. ۱- همانا ارزشمندترین بی‌نیازی عقل است، ۲- و بزرگ‌ترین فقر بی‌خردی است ۳- و ترسناک‌ترین تنهایی خودپسندی است ۴- و گرمی‌ترین ارزش خانوادگی، اخلاق نیکوست. پسر من از دوستی با احمق بهره‌یز، چرا که می‌خواهد به تو نفعی رساند اما دچار زیان می‌کند. از دوستی با بخیل بهره‌یز، زیرا آنچه را که سخت به آن نیاز داری از تو دریغ می‌دارد. و از دوستی با بدکار بهره‌یز، که با اندک بهایی تو را می‌فروشد (نهج البلاغه، حکمت ۳۸) وَقَالَ (ع): لَأَ مَالٌ أَعُوذُ مِنَ الْعَقْلِ، وَ لَا وَحْدَةً أَوْحَشُ مِنَ الْعُجْبِ، وَ لَا عَقْلٌ كَالْتَدْبِيرِ. وَ دَرُودُ خِدا بِرِ اَوْ، فَرَمُودُ: سرمایه‌ای از عقل سودمندتر نیست (نهج البلاغه، حکمت ۱۱۳)

در ادامه مفاهیم هم دسته شده در سه مقوله واحد قرار گرفتند.

جدول ۲ مفاهیم هم‌دسته شده واکاوی مفهومی مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه

مفاهیم جایگزین شده	کد مفاهیم هم دسته شده
امید	۱۳- امیدواری به توبه پس از زشتی‌ها
	۱۵- امیدواری به خداوند در بلا، سختی‌ها و مشکلات
	۱۱- امیدوار بودن به عفو و مغفرت خداوند
	۲۳- ضرورت امید به وعده‌های الهی
	۶- امیدوار بودن به همراهی خداوند با انسانها
	۳۳- امیدوار بودن به خداوند روشنی بخش دل‌هاست
	۷- امیدواری به بزرگی خداوند در همه امور

مفاهیم جایگزین شده	کد مفاهیم هم دسته شده
آینده نگری و دوراندیشی	۳۱- آرزوها و امیدواری های بیهوده آفت اندیشه هاست ۱۹- امیدواری به پایان ناپذیری نعمت های خداوند ۴- نگاه دوراندیشانه و متفکرانه به پدیده ها ۳- شناخت جزئیات و آگاهی از جوانب کار (دوراندیشی) ۱۴- مهم بودن اصل دوراندیشی ۳۹- سودمندی دوراندیشی ۳۸- دوراندیش بودن در کارها و امور ۳۷- حاصل دوراندیشی سلامتی است ۳۷- لزوم توجه نسبت به سرگذشت پیشینیان ۲۶- به یاد مرگ بودن در روز سلامتی ۱۲- دوراندیش بودن و خویشتن داری پیشه کردن در امور ۲۰- معتقد بودن به حسابرسی در آخرت (روایت دوراندیشی) ۲۲- گذرا بودن دنیا در نظر انسان خردمند و دوراندیش ۳۲- دوراندیش بودن انسان پرهیزکار ۲- دوراندیش بودن در غنیمت شمردن فرصت ها ۱۸- به یاد قیامت بودن (روایت دوراندیشی) ۲۱- دوراندیش بودن جهت گرفتار نشدن به عذاب خداوند ۳۶- ساختن آینده با بردباری و تحمل سختی ها ۳۵- نگاه مثبت داشتن به آینده ۹- ارزیابی مثبت از امور ۱۰- ارزیابی مثبت نسبت به کار و تلاش ۴۱- نگاه مثبت به عبرت از گذشتگان ۲۵- پند گرفتن از شنیدنی ها جهت دوراندیشی نسبت به دنیا
تعقل گری مثبت	۴۰- اندیشه کردن در حقوق الهی ۸- تفکر و اندیشه در دلائل، استدلال و آیات الهی ۵- توجه به توانمندی های پنهان شده عقل ۴۳- ارزشمندی و سودمندی عقل ۲۴- لزوم استفاده از فکر و اندیشه در شناخت خداوند ۴۲- بدون فکر سخن نگفتن و سخنان خوب بر زبان آوردن ۱۶- تفکر در سخنان، رفتار و کردار خود ۱۷- بهره گرفتن از دانستنی ها و اندیشه های دیگران ۱- لزوم ژرف اندیشی در نعمت ها ۳۰- دقت و نگاه مثبت در مشاهدات ۲۷- خردمندی عامل تفکر و دوراندیشی

دستاورد تحلیل محتوا در مورد پاسخ به سوال پژوهش در مورد واکاوی مفهومی مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه به منظور ارائه ی استلزامات تربیتی در ۴۳ کدمفهوم و ۳ مقوله محوری امید، آینده نگری و دوراندیشی و تعقل‌گری مثبت طبقه بندی شد.

دستاورد تحلیل محتوا در مورد استلزامات تربیتی مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه در ۳ مقوله اصلی و ۱۵ استلزام تربیتی در جدول ۳ طبقه بندی شده است.

جدول ۳ استلزامات تربیتی مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه به منظور ارائه ی استلزامات تربیتی

مفاهیم اصلی	استلزامات تربیتی
عوامل مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه	تقویت توکل در دانش‌آموزان و تربیت وابسته به معنویت
	آموزش خودشناسی، تأکید بر استعداد های فردی
	تشویق به ذکر های روزانه، تمرین های مراقبه ای اسلامی
	آموزش صبر، معنا بخشی به مشکلات و مصائب
اصول مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه	ترویج فرهنگ استغفار و امید در کلاس درس
	تربیت به نفع خوش بینی، آموزش کنترل ذهن منفی
	تشویق به کار و مسئولیت پذیری با رویکرد مثبت
اهداف مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه	بهره گیری از ماجرا های تاریخی برای درونی سازی مفهوم تحمل و صبر
	آموزش مهارت هدف گذاری و برنامه ریزی درسی و اخلاقی با تأکید بر تلاش فردی
	آموزش توکل و امید به دانش آموزان از سنین پایین از طریق داستان های قرآنی و روایی
شرایط تحقق مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه	ایجاد فضای تربیتی با ارزش های مثبت در خانواده و مدرسه
	استفاده از سیره اهل بیت در برنامه های درسی و تربیتی
	استفاده از سیره اهل بیت در برنامه های درسی و تربیتی
	تربیت اجتماعی دانش آموزان با تأکید بر خدمت رسانی و کار گروهی
	برنامه های تربیتی بر پایه ایمان و خودشناسی

دستاورد تحلیل محتوا در مورد پاسخ به سوال پژوهش در مورد استلزامات تربیتی مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه در ۳ مقوله اصلی و ۱۵ استلزام تربیتی در قالب (عوامل، اصول، اهداف و شرایط) انجام گرفت.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف واکاوی مفهومی مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه به منظور ارائه ی استلزامات تربیتی انجام شده است. یافته ها در بحث واکاوی مفهومی مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه شامل ۴۳ کدمفهوم و ۳ مقوله محوری امید، آینده نگری و دوراندیشی و تعقل گری مثبت بود. همچنین استلزامات تربیتی مثبت اندیشی و مثبت نگری در نهج البلاغه شامل ۳ مقوله محوری و ۱۵ استلزام تربیتی بود. بررسی و تبیین سوال فوق بیانگر این است که زندگی سرشار از نعمتها و ثروت های نامحدود است و انسانها حق و اختیار دارند تا در زندگی بانشاط زندگی کنند، ولی دستیابی به موفقیت در هر زمینه ای، به همت و تلاششان بستگی دارد و فقط خود شخص می تواند به خود کمک کند. در دنیایی که عده ای در آن احساس خوشبختی می کنند، عده دیگری از زندگی ناراضی اند. اندیشه ها و پندارهای ما، کیفیت زندگی ما را می سازند و هر چه انسان خوشبین تر و مثبت نگرتر باشد، از زندگی خود راضی تر و در نتیجه موفق تر است. طرز فکر انسان و نگرشی که به زندگی دارد، تأثیر زیادی در کیفیت زندگی او می گذارد. تفکر مثبت و خوشبین بودن به زندگی، از مهمترین عوامل رشد و ارتقای انسان است. نگرش افراد به زندگی و اتفاق های روزمره، یکسان نیست؛ عده ای با دید مثبت به زندگی و حوادث آن می نگرند و عده های چنین نیستند، ولی به هر حال نگرش شخص به زندگی، در روحیه و روان او تأثیر مهمی می گذارد؛ به طوری که تفکر مثبت می تواند باعث موفقیت و کامیابی انسان در زندگی گردد. از جمله مواردی که در سلامتی روان انسان نقش دارد و ادیان الهی به آن توجه نموده اند، مثبت اندیشی نسبت به خدا و جهان هستی و حوادث آن است. این موارد بارها در متون گرانبهای اسلامی، قرآن، نهج البلاغه و روایات به صورت کاربردی بیان شده اند. اندیشیدن و نحوه فکر کردن نقش بسیار مهمی در زندگی انسان دارد. انسانها همواره با نوع تفکر خود و نگرشی که به جهان دارند از یکدیگر متمایز می شوند. انسانی که مثبت می اندیشد، هیچ اتفاقی را در عالم شر و بد نمی داند، بلکه لحظه به لحظه آن را حساب شده و تحت کنترل خالق بزرگ عالم می داند. امام علی (ع) خوش بینی و مثبت نگری، را مایه آرامش قلب و سلامت دین می داند که بی شک ثمرات تربیتی زیادی از جمله: امنیت فکری، غم زدایی، محبت زایی، پیشگیری از گناه، شادی و نشاط، صبر و تحمل، تقویت نفس و اراده و ... در پی دارد. بنابراین، از منظر حوزه تربیتی اندیشه های مثبت بر غنای زندگی می افزاید، به انسان ها امکان و قدرت می دهد تا احساس قدرت بیشتری نماید و به اطمینان خاطر بیشتری برسد. همچنین مثبت اندیشی صرفاً یک موضوع انگیزه بخشی نیست، بلکه تأثیری سازنده و قابل اندازه گیری بر شخصیت، سلامتی و میزان انرژی و خلاقیت انسان ها دارد. اساسی ترین نکته برای یافتن راهی به منظور زندگی بهتر، این باور است که برای تغییر در جهت مثبت و بهتر شدن، هیچ گاه برای انسان ها دیر نیست، مهم این است که بدانند می شود تغییر کرد بنابراین، انعطاف اولین شرط تغییرپذیری و نشانه یک ذهن برتر است که آموزه های حضرت علی (ع) این نوع نگرش را تأیید می نمایند و بر آنان تأکید دارند. از سویی با توجه به اهمیت و جایگاه قوه مثبت اندیشی در اندیشه اسلامی، برنامه های درسی باید به نحوی باشد که تلاش و پویش فکری متریبان را به گونه ای تنظیم کند تا هدایت آنان به سمت مثبت گرایی و مثبت اندیشی و حقیقت هستی میسر گردد، بر این اساس برنامه های درسی نیز باید بر این اصل

استوار باشند که متریبان را به سوی حقیقت هستی رهنمون نماید و این در سایه برانگیختن قوه تفکر و مثبت اندیشی امکان پذیر است. نگرش افراد به زندگی و اتفاق های روزمره، یکسان نیست؛ عده ای با دید مثبت به زندگی و حوادث آن می نگرند و عده ای چنین نیستند، ولی به هر حال نگرش شخص به زندگی، در روحیه و روان او تأثیر مهمی می گذارد؛ به طوری که تفکر مثبت می تواند باعث موفقیت و کامیابی انسان در زندگی گردد به این دلیل، روانشناسان و درمانگران همواره به مردم سفارش می کنند که افکار منفی و بدبینانه را رها کرده و با دیدی امیدوارانه به خود و اطرافیان و جهان خلقت و حوادث آن بنگرند.

در بحث محدودیت های پژوهش می بایست بیان نمود که با توجه به زیاد بودن حجم مطالب و کتب فقط به بیانات، امام علی (ع) در نهج البلاغه پرداخته شده است و نیاز است همه موارد از جمله احادیث و سخنان دیگر هم بررسی شود. در بحث پیشنهادهای پژوهش می بایست بیان نمود که: ۱- از معانی به دست آمده در این زمینه همه دست اندرکاران تعلیم و تربیت و مربیان تربیتی در هر سطح و جایگاهی که هستند در امر تعلیم و تربیت مورد استفاده کنند ۲- آثار و کتب منسوب به حضرت علی (ع) در حوزه تربیت بویژه امید، آینده نگری و دورانیشی و تعقل گری مثبت در دسترس دانش آموزان و معلمان باشد تا به عنوان منبع مورد موثوق و کلیدی مورد استفاده قرار گیرند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- پورسردار، نوراله، پورسردار، فیض‌اله، پناهنده، عباس، سنگری، علی‌اکبر، و عبدی‌زرین، سهراب (۱۳۹۲). تأثیر خوش‌بینی (تفکر مثبت) بر سلامت روانی و رضایت از زندگی: یک مدل روان‌شناختی از بهزیستی. تحقیقات نظام سلامت حکیم، ۱۶ (۱)، ۴۲-۴۹. <https://hakim.tums.ac.ir/article-1-1128-fa.html>
- تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۳۹۵). غرر الحکم و دررالکلم. ناشر: موسسه فرهنگی دار الحدیث، نوبت چاپ ۸. جوان، نسرین، آتش‌پور، سیدحمید، و چم‌زاده قنواتی، مانا (۱۳۹۶). تأثیر آموزش مهارت‌های مثبت اندیشی پنج عاملی بر مقبولیت اجتماعی و امیدواری دانش‌آموزان، ششمین کنگره انجمن روانشناسی ایران.
- چم‌زاده قنواتی، مانا، خانبانی، محسن، و آقای، اصغر (۱۳۹۶). تأثیر آموزش مهارت‌های مثبت اندیشی پنج عاملی بر سبک اسنادی بدبینانه دانش‌آموزان، ششمین کنگره انجمن روانشناسی ایران.
- حائری‌زاده، خیریه بیگم (۱۳۹۵). تفکر خلاق و حل‌خلاقانه مسئله، تهران: نشر نی.
- دهقانی، مهدی (۱۳۹۹). مبانی نظری تربیت و آموزش. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- رستم‌نژاد، مهدی، رستگار صفت، روح‌الله (۱۳۹۵). بررسی مثبت‌اندیشی و موانع آن از منظر قرآن و احادیث، فصلنامه قرآن و علم، ۱۶ (۱۸)، ۳۱-۵۰. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20086016.1395.10.18.2.1>
- رضازاده بلوری، مصطفی، و حلیمی جلودار، حبیب‌الله (۱۳۹۵). مولفه‌های موثر در مثبت‌اندیشی با تکیه بر داستان حضرت یوسف (ع)، پژوهشنامه معارف قرآنی، ۷ (۲۶)، ۹۹-۱۱۷. <http://ensani.ir/fa/article/374762>
- شرف‌الدین، زهرا (۱۳۹۵). بررسی رویکرد مثبت‌اندیشی در متون اسلامی و مقایسه آن با روانشناسی مثبت‌گرا، رساله دکتری دانشگاه فردوسی مشهد.
- شریفی، رضا، و محمدی، سارا (۱۴۰۱). ارزیابی استلزامات تربیتی در نظام آموزشی ایران. فصلنامه پژوهش‌های تعلیم و تربیت، ۷ (۱)، ۸۵-۱۰۲.
- صادقی‌نیری، رقیه، و الهیاری‌نژاد، مریم (۱۳۹۲). بررسی مثبت‌اندیشی و خوش‌بینی در نهج‌البلاغه. فصلنامه نهج‌البلاغه، ۱ (۱)، ۶۳-۷۴. https://nab.basu.ac.ir/article_420.html
- صفورایی‌پاریزی، محمد مهدی، و کلیا، روح‌الله (۱۳۹۰). راهکارهای رفتاری ایجاد روحیه مثبت‌اندیشی در زندگی، پژوهشنامه اسلامی زنان و خانواده طه‌ورا، ۸ (۱)، ۷۸-۱۰۰.
- عبداللهی‌عابد، صمد، و رزمی، ام‌کلثوم (۱۳۹۳). نقش مثبت‌اندیشی در حل مسائل زندگی با تأکید بر آیات قرآن کریم و روایات، قرآن در آیین‌ها پژوهش، ۲ (۲)، ۱۵۹-۱۸۸. https://quran.azaruniv.ac.ir/article_13508.html

عبداللهی فر، مرضیه (۱۴۰۳). مثبت اندیشی، احساس خوب داشتن، خوشبینی و تاثیر آن در خانواده و جامعه، یازدهمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت، بندرعباس.

فرنام، علی (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش مثبت نگری در افزایش امید با تأکید بر قرآن و آموزه‌های اسلامی، *مطالعات روانشناسی بالینی*، ۶ (۲۲)، ۱-۲۴. <https://doi.org/10.22054/jcps.2016.3889>

فغان پورگنجی، محمد، شهیدی، شهریار، زرانی، فریبا، و چم‌زاده قنواتی، مانا (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت اندیشی پنج عاملی با آموزش مهارت‌های زندگی بر انگیزه پیشرفت و حرمت خود دانش آموزان، پنجمین همایش ملی روان‌شناسی مدرسه، تهران.

کریمی، فاطمه (۱۴۰۰). نقش استلزامات تربیتی در ارتقای کیفیت آموزش و پرورش. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی*، ۱۸ (۲)، ۱۲۳-۱۴۵.

کشاوری، سوسن، و سرتیپ زاده، لیلا (۱۳۹۸). ابعاد تفکر از منظر قرآن کریم و دلالت‌های تربیتی آن در تربیت فکری کودکان و نوجوانان. *تربیت اسلامی*، شماره ۲۸: ۷۴-۵۳. https://islamicedu.rihu.ac.ir/article_1521.html

مقدمی، پوران، و کریم قصبه، اشرف (۱۳۹۵). شیوه‌های تقویت نگرش مثبت و موانع مثبت اندیشی از دیدگاه قرآن کریم و نهج البلاغه، دومین کنفرانس ملی روانشناسی علوم تربیتی و اجتماعی.

یدالله‌پور، محمدهادی، و فاضلی کبریا، مهناز (۱۳۹۶). مقایسه راهکارهای مثبت اندیشی در اسلام و روانشناسی، *کنگره بین‌المللی بهداشت روان و علوم روانشناختی*.

References

- Abdollahi Abed, S. & Razmi, O. K. (2015). The impact of positive thoughts on solving the problems of life relying on the Quran and the hadiths. *Biannual Journal of research in the interpretation of Quran*, 2(2), 188-159. https://quran.azaruniv.ac.ir/article_13508.html. [In Persian].
- Abdollahi Far, M. (2014). Positive thinking, feeling good, optimism and its impact on family and society, *11th National Conference - Latest Positive Psychology, Bandar Abbas*. [In Persian].
- Chamzadeh Qanavati, M., Khanbani, M., & Aghaei, A. (2017). The effect of teaching five-factor positive thinking skills on pessimistic attributional style of students, *6th Congress of the Iranian Psychological Association*. [In Persian].
- Dehghani, M. (2019). Theoretical foundations of education and training. Tehran: *Tehran University Press*. [In Persian].
- Farnam, A. (2016). The effectiveness of positive thinking training in increasing hope with an emphasis on the Quran and Islamic teachings, *Journal of Clinical Psychology Studies*, 6 (22), 1-24. <https://doi.org/10.22054/jcps.2016.3889>. [In Persian].

- Haerizadeh, KH.B.(2016).Creative thinking and creative problem solving, Tehran: *Ney Publishing House*. [In Persian].
- Javan, N., Atashpour, S. H.,& Chamzadeh Qanavati, M (2017). The effect of teaching five-factor positive thinking skills on social acceptance and hopefulness of students, 6th Congress of the Iranian Psychological Association. *Journal of Educational Sciences and Psychology*, 18 (2), 123-145.[In Persian].
- Keshavarz, S., & Sartipzadeh, L.(2019). Dimensions of thinking from the perspective of the Holy Quran and its educational implications in the intellectual education of children and adolescents. *Islamic Education Journal*, No. 28: 53-74. https://islamicedu.rihu.ac.ir/article_1521.html. [In Persian].
- Maghdasi, P., & Karim Qasbeh, A.(2016). Methods of strengthening positive attitudes and obstacles to positive thinking from the perspective of the Holy Quran and Nahjul-Balagha, *Second National Conference on Psychology of Educational and Social Sciences* [In Persian]
- Poursardar, N., Poursardar, F., Panahandeh, A., Sangari, A., & Abdi Zarrin, S.(2013). Effect of Optimism on Mental Health and Life Satisfaction: *A Psychological Model of Well-being* . *Hakim*.16 (1) :42-49. <http://hakim.tums.ac.ir/article-1-1128-en.html>. [In Persian].
- Rezazadeh Beluri, M., & Halimi Jellodar, H.(2016). Effective components in positive thinking based on the story of Prophet Joseph (AS), *Journal of Quranic Studies Research*, 7 (26), 99-117.<http://ensani.ir/fa/article/374762/>. [In Persian].
- Rostamnejad, M., & Rastegar Sefat, R.(2016). A study of positive thinking and its obstacles from the perspective of the Quran and Hadiths, *Quran and Science Quarterly*, 16 (18), 31-50. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20086016.1395.10.18.2.1>. [In Persian].
- Sadeghi Nayiri, R., & Al-Hayari Nejad, M.(2013). A study of positive thinking and optimism in Nahjul-Balagha. *Nahjul-Balagha Quarterly*, 1 (1), 63-74.https://nab.basu.ac.ir/article_420.html. [In Persian].
- Saforaei Parizi, M. M., Kolya, R.(2011). Behavioral strategies for creating a positive thinking spirit in life, *Islamic Research Journal of Women and Family Tahora*, 8 (1), 78-100.
- Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M.(2000). Positive psychology: An introduction. *Am Psychol*, 55(1), 5-14. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.5>
- Seligman, M. E. P., Rashid, T., & Parks, A. C.(2006). Positive psychotherapy. *American Psychologist*, 61, 774-78.
- Seligman, M. E. P., Steen, T. A., Park, N., & Peterson, C. (2014). Positive Psychology Progress. *Empirical Validation of Interventions*. *Am Psychol*, 60(5), 410-421. . <https://doi.org/10.1037/0003-066X.60.5.410>
- Seligman, M. E., Parks, A. C., & Steen, T.(2004). A balanced psychology and a full life. *Philosophical transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological sciences*, 359(1449), 1379–1381. <https://doi.org/10.1098/rstb.2004.1513>

- Sharaf al-Din, Z.(2016). A study of the positive thinking approach in Islamic texts and its comparison with positive psychology, PhD thesis, *Ferdowsi University of Mashhad*. [In Persian].
- Sharifi, R., & Mohammadi, S.(2016). Evaluation of educational implications in the Iranian educational system. *Quarterly Journal of Educational Research*. No. 7 (1), 85-102. [In Persian].
- Tamimi, A., & Abdolwahed, B. M.(2016). Gharr al-Hakam and Darr al-Kalam. Publisher: *Dar al-Hadith Cultural Institute*, Nobet 8. [In Persian].
- Yadollah Pour, M. H., & Fazeli Kabria, M.(2017). Comparison of positive thinking strategies in Islam and psychology, *International Congress of Mental Health and Psychological Sciences*. [In Persian].

